

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ БАНКРУТСТВА

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlachsjournal-2024-10.01>

ІГОР АЛЕКСЕЄНКО

доктор політичних наук, кандидат юридичних наук,

професор, завідувач кафедри цивільного,

трудового та господарського права

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна

ORCID: 0000-0003-2465-7499

Анотація. У статті розглядаються адміністративні правопорушення у сфері банкрутства, зокрема їх правове регулювання та проблеми практичного застосування. Адміністративна відповідальність осіб, які контролюють боржника, переважно має каральну функцію і не сприяє зменшенню майнових втрат кредиторів неспроможного боржника. Значно ефективнішою у цьому аспекті є відповідальність, передбачена Законом про банкрутство, хоча її застосування у практиці залишається рідкісним. Досліджено різні види відповідальності у межах справи про банкрутство, які можна умовно поділити на процесуальну та матеріальну. Особливо проаналізовано положення Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), зокрема ст. 164-15 «Приховування стійкої фінансової неспроможності», яка передбачає відповідальність за умисне приховування громадянином-засновником або службовою особою суб'єкта господарської діяльності своєї стійкої фінансової неспроможності шляхом подання недостовірних відомостей або неподання в установлений строк до господарського суду заяви про порушення справи про банкрутство юридичної особи. Виявлені проблеми практичного застосування ст. 164-15 КУпАП, пов'язані з труднощами у виявленні та доведенні адміністративних правопорушень. Зокрема, складнощі виникають через необхідність складання протоколів органами внутрішніх справ (Національною поліцією), які не завжди мають можливість ефективно виявляти такі правопорушення. Запропоновано шляхи вдосконалення законодавства у частині адміністративного попередження у сфері банкрутства, зокрема через посилення контролю та моніторингу фінансової звітності підприємств, чіткіше регламентування обов'язків керівників та засновників щодо своєчасного подання заяви про банкрутство, розширення повноважень наглядових органів, вдосконалення процедури притягнення до відповідальності та підвищення кваліфікації співробітників правоохоронних органів.

Ключові слова: адміністративні правопорушення, банкрутство, адміністративна відповідальність, попередження, наглядові органи, КУпАП.

ADMINISTRATIVE OFFENSES IN THE FIELD OF BANKRUPTCY

UDC 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlachsjournal-2024-10.01>

IHOR ALIEKSIENKO

Doctor of Political Sciences, Candidate of Juridical Sciences, Professor,

Head of the Department of Civil, Labor and Economic Law

Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

ORCID: 0000-0003-2465-7499

Abstract. The article deals with administrative offenses in the field of bankruptcy, in particular, their legal regulation and problems of practical application. Administrative liability of persons controlling a debtor is mainly punitive and does not contribute to reducing property losses of creditors of an insolvent debtor. The liability provided for by the Bankruptcy Law is much more effective in this regard, although its application in practice remains rare. The author examines various types of liability within the framework of a bankruptcy case, which can be conditionally divided into procedural and substantive liability. The author analyzes separately the provisions of the Code of Ukraine on Administrative Offenses (CUAO), in particular, Article 164-15 "Concealment of Sustainable Financial Insolvency", which provides for liability for intentional concealment

by a citizen-founder or an official of a business entity of its sustainable financial insolvency by submitting false information or failure to file a petition for initiation of bankruptcy proceedings against a legal entity with an economic court within the established time limit. The author has identified problems in the practical application of Art. 164-15 of the Code of Administrative Offenses related to difficulties in identifying and proving administrative offenses. In particular, difficulties arise due to the need to draw up protocols by the internal affairs authorities (the National Police), which do not always have the ability to effectively detect such offenses. The author suggests ways to improve the legislation in the area of administrative warning in the field of bankruptcy, in particular, by strengthening control and monitoring of financial statements of enterprises, more clearly regulating the obligations of managers and founders to file bankruptcy petitions in a timely manner, expanding the powers of supervisory authorities, improving the procedure for bringing to justice and improving the skills of law enforcement officers.

Key words: administrative offenses, bankruptcy, administrative liability, warnings, supervisory authorities, Code of Administrative Offenses.

Питання адміністративних правопорушень у контексті банкрутства посідає одне з ключових місць у сучасній правовій системі України, особливо з точки зору захисту інтересів кредиторів та підтримки справедливості у сфері економічних відносин. Недосконалість механізмів притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які мають контроль над боржником, створює передумови для зловживань та збільшення фінансових втрат для кредиторів.

Ключова проблема полягає в тому, що адміністративні санкції, передбачені законодавством, не завжди є досить ефективними в ролі засобу попередження і не стимулюють відповідну поведінку тих, хто приймає управлінські рішення у фінансово неспроможних підприємствах. Хоча законодавство, зокрема ст. 164-15 Кодексу України про адміністративні правопорушення, передбачає відповідальність за приховування факту фінансової неспроможності, на практиці такі норми застосовуються рідко, що пов'язано з недоліками в процедурах виявлення правопорушень і недостатніми ресурсами правоохоронних органів.

Одними з основних проблем є також труднощі у притягненні керівників і засновників підприємств до субсидіарної відповідальності за зловживання службовим становищем на шкоду кредиторам. Незважаючи на наявність відповідних правових положень, процес їх реалізації є складним і тривалим, що негативно впливає на мотивацію кредиторів та ліквідаторів вдаватися до таких заходів.

Крім того, наявний дефіцит правових інструментів для виявлення та запобігання фіктивним банкрутствам та іншим формам зловживань у сфері банкрутства підриває економічну стабільність і довіру до правової системи загалом.

Метою цієї статті є аналіз поточних проблем адміністративного регулювання в галузі банкрутства, виявлення основних перешкод у процесі правозастосування та розробка рекомендацій щодо вдосконалення правових механізмів притягнення до відповідальності з метою кращого захисту інтересів кредиторів та зміцнення економічних відносин.

Значна увага дослідників і практиків останнім часом зосереджена на темі адміністративних правопорушень у сфері банкрутства. У науковій літературі трапляється чимало робіт, присвячених різним аспектам цієї проблеми, включаючи аналіз нормативної бази та практичних труднощів правозастосування. Такі науковці, як В. В. Радзивілюк, А. Д. Марушев, І. О. Рощина, С. В. Черкашин, А. А. Бутирський, П. Д. Пригуза, А. П. Пригуза, Ю. В. Ключик та інші, зробили вагомий внесок у вивчення цієї сфери, розглядаючи широкий спектр питань, пов'язаних з відповідальністю за приховування фінансової неспроможності.

Основною тематикою досліджень є аналіз чинного законодавства України, що регулює сферу банкрутства, а також виявлення проблем у застосуванні адміністративної відповідальності на практиці. Дослідники відзначають труднощі, з якими стикаються правоохоронні органи під час виявлення та доведення фактів порушень. Також широко обговорюються питання субсидіарної відповідальності осіб, які контролюють діяльність боржників, і аналізуються механізми притягнення їх до відповідальності на основі чинного законодавства з наведенням прикладів із судової практики. Акцент робиться на необхідності спрощення процедур та зниження витрат на правозастосування для підвищення ефективності інституту субсидіарної відповідальності.

Не менш важливим аспектом є дослідження міжнародного досвіду у сфері банкрутства, зокрема щодо фіктивного банкрутства та злочинів, пов'язаних з навмисним доведенням до банкрутства. У цьому контексті аналізується ефективність наявних санкцій та пропонуються шляхи вдосконалення

законодавства для попередження таких правопорушень. Особлива увага приділяється питанням визначення критеріїв оцінки матеріальної шкоди, завданої кредиторам або державі внаслідок таких злочинів.

Таким чином, аналіз наукових публікацій підтверджує високий рівень інтересу до проблем адміністративних правопорушень у сфері банкрутства. Учені пропонують різні шляхи вирішення цих проблем, зокрема вдосконалення нормативно-правової бази, запозичення міжнародного досвіду та розвиток практичних інструментів правозастосування.

Адміністративна відповідальність осіб, які контролюють боржника, здебільшого має каральний характер і не сприяє мінімізації майнових втрат кредиторів неплатоспроможного боржника. Натомість більш результативним є застосування відповідальності, закріпленої в Законі про банкрутство, хоча на практиці вона поки що не набула широкого застосування. Відповідальність осіб, які здійснюють контроль над боржником, у процесі банкрутства можна поділити на два типи: процесуальну та матеріальну. Адміністративна відповідальність у межах процедури банкрутства регламентується Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП).

Зокрема, цікавим є адміністративний склад правопорушення, передбачений статтею 164-15 КУпАП, яка стосується «Приховування стійкої фінансової неспроможності» [2, с. 87]. Вона передбачає відповідальність за навмисне приховування фінансової неспроможності засновником (учасником) або посадовою особою суб'єкта господарської діяльності через подання недостовірної інформації або ненадання заяви про банкрутство у визначені строки. Якщо такі дії завдають значних збитків кредитору, особа підлягає адміністративній відповідальності.

Виникає питання щодо практичного застосування цієї норми. Складання протоколів за правопорушеннями, передбаченими статтею 164-15 КУпАП, покладено на органи внутрішніх справ, зокрема Національну поліцію. Проте складно уявити, як працівники поліції можуть виявити факт порушення, який полягає у ненаданні вчасно заяви до господарського суду про початок процедури банкрутства юридичної особи.

Через труднощі з виявленням таких порушень притягнення до адміністративної відповідальності за приховування фінансової неспроможності є малоімовірним. Однак постанова про адміністративне правопорушення за ст. 164-15 КУпАП могла б слугувати доказом у разі накладення субсидіарної відповідальності на осіб, що контролюють боржника.

Законодавство визначає, що у випадку банкрутства, спричиненого діями засновників, учасників або інших осіб, на них може бути накладена субсидіарна відповідальність за борги боржника [1, с. 98]. Зібрані кошти спрямовуються до ліквідаційної маси та використовуються для задоволення вимог кредиторів.

Практичні випадки пред'явлення претензій до осіб, які мають вплив на рішення боржника, трапляються рідко. Термін «субсидіарна відповідальність» роз'яснюється у статті 619 Цивільного кодексу України [9], де йдеться про те, що разом із боржником може бути залучена до відповідальності й інша особа. Перш ніж звернутися до такої особи, кредитор повинен спочатку пред'явити вимогу основному боржнику.

Пред'явлення субсидіарних вимог до засновників або керівника боржника можливе лише після того, як ліквідатор виконає всі дії для виявлення та реалізації активів боржника. Якщо цього не досить для задоволення вимог кредиторів, ліквідатор має право на пред'явлення субсидіарної вимоги [7, с. 194]. Проте цей процес є тривалим і часто пов'язаний з додатковими витратами, що зменшує бажання кредиторів та ліквідаторів використовувати такий механізм.

Крім того, ліквідатору необхідно довести вину та наявність неправомірних дій осіб, які можуть бути притягнуті до субсидіарної відповідальності. Це можливо, якщо наявний вирок суду щодо притягнення до кримінальної або адміністративної відповідальності за статтями Кримінального кодексу України чи Кодексу України про адміністративні правопорушення, такими як «Доведення до банкрутства», «Приховування стійкої фінансової неспроможності», «Фіктивне банкрутство». Однак на практиці ліквідатору рідко вдається отримати такі вирoki [8, с. 209].

Попри наявні труднощі, вважається можливим довести вину осіб, які можуть бути притягнуті до субсидіарної відповідальності, на основі аналізу фінансово-господарської діяльності боржника та інших відповідних документів. З цієї причини доцільно рекомендувати кредиторам звертатися до ліквідаторів з вимогою проведення відповідних розслідувань.

З 21 жовтня 2019 року набув чинності Кодекс України з процедур банкрутства [3], який містить подібні положення щодо субсидіарної відповідальності засновників, учасників, акціонерів та керівників

боржника. Крім того, цей нормативний акт зобов'язує боржника впродовж місяця звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження, якщо задоволення вимог одного або декількох кредиторів може призвести до неможливості повного виконання зобов'язань перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності).

Кодекс визначає місячний термін для виконання цього обов'язку і передбачає солідарну відповідальність керівника боржника за невиконання зобов'язань перед кредиторами [6, с. 166]. Порухення цього обов'язку керівником розглядається господарським судом під час провадження, що є підставою для висування кредиторами претензій до такої особи.

Усі види неправомірних дій, пов'язані з банкрутством, базуються на заподіянні значних матеріальних збитків кредиторам або державі. Величина шкоди є ключовим кваліфікуючим фактором. Згідно з приміткою до ст. 166-17 КУпАП «Фіктивне банкрутство», збиток вважається значним, якщо його розмір перевищує п'ятисотразовий неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Законодавство кваліфікує фіктивне банкрутство і приховування факту банкрутства як адміністративні правопорушення відповідно до ст. 166-17 «Фіктивне банкрутство» та ст. 164-15 «Приховування стійкої фінансової неспроможності» КУпАП, тоді як умисне доведення до банкрутства вважається кримінальним правопорушенням, відповідальність за яке передбачена ст. 219 ККУ «Доведення до банкрутства» [5]. Таким чином, законодавець оцінює фіктивне банкрутство та приховування банкрутства як порушення громадського порядку, власності, прав і свобод громадян, тоді як умисне доведення до банкрутства трактується як суспільно небезпечне діяння.

На наш погляд, вдосконалення законодавства у сфері запобігання правопорушенням у процедурах банкрутства повинно включати такі аспекти:

1. Запровадження регулярних перевірок та моніторингу фінансової звітності підприємств, що демонструють ознаки фінансових проблем, для своєчасного виявлення потенційного приховування банкрутства та застосування відповідних заходів.

2. Закріплення на законодавчому рівні чітких зобов'язань для керівників і засновників щодо своєчасного подання заяви про банкрутство та забезпечення прозорості у фінансовій звітності.

3. Надання ширших повноважень органам внутрішніх справ та іншим наглядовим органам для проведення розслідувань і збору доказів щодо правопорушень у сфері банкрутства.

4. Спрощення процедур адміністративного притягнення до відповідальності за порушення у сфері банкрутства шляхом створення спеціалізованих підрозділів для розгляду таких справ.

5. Постійне навчання працівників правоохоронних органів щодо особливостей виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних із банкрутством.

6. Розробка електронної системи, яка автоматично інформуватиме відповідні органи про можливі випадки приховування або фіктивного банкрутства на основі аналізу фінансових даних підприємств.

7. Зміни у законодавстві з метою посилення відповідальності за порушення у сфері банкрутства, включно зі збільшенням штрафів та посиленням інших адміністративних санкцій.

8. Вивчення міжнародного досвіду боротьби з правопорушеннями у сфері банкрутства та впровадження найкращих практик, у тому числі співпраця з міжнародними організаціями для підвищення ефективності запобіжних заходів.

9. Проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності підприємців про ризики та наслідки приховування банкрутства та інших правопорушень у цій сфері.

Дослідження адміністративних правопорушень у сфері банкрутства демонструє, що чинне законодавство України має низку недоліків, які ускладнюють ефективну протидію таким правопорушенням та притягнення до відповідальності винних осіб. Незважаючи на наявність механізмів адміністративної відповідальності, таких як ст. 164-15, ст. 166-16, ст. 166-17 КУпАП, їх застосування залишається обмеженим через труднощі виявлення та доказування правопорушень.

Хоча адміністративна відповідальність за порушення у сфері банкрутства має каральну функцію, вона не завжди забезпечує захист інтересів кредиторів від майнових втрат. Відповідальність, передбачена Законом про банкрутство, зокрема субсидіарна відповідальність осіб, що контролюють боржника, є більш ефективним механізмом, але його застосування також стикається з проблемами, такими як складність доведення вини та додаткові витрати на процедури ліквідації.

REFERENCES

1. Butyrska I. A. (2018). Vidpovidalnist osib, shcho kontroliuiut borzhnyka, u spravi pro bankrutstvo. *Pravo Ukrainy*. № 6. S. 98–110.
2. Butyrskyi A. A. (2018). Kontseptsiia udoskonalennia zakonodavstva pro nespromozhnist. *Pravo Ukrainy*. № 6. S. 86–97.
3. Kodeks Ukrainy z protsedur bankrutstva: Zakon Ukrainy vid 18 zhovtnia 2018 roku № 2597-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>.
4. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia vid 07.12.1984. № 8073-Kh. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
5. Konoplia A. Vidpovidalnist za bankrutstvo: yak pokaraty vynnykh. *Yurydychna hazeta online*. Retrieved from: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/vidpovidalnist-za-bankrutstvo-yak-pokarati-vinnih.html>
6. Marushev A. D. (2016). Osoblyvosti vyznachennia sposobiv vchynennia zlochyniv z dovedennia do bankrutstva. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya : Pravo*. Vyp. 22. S. 166–169.
7. Oleshko A. A. (2012). Antykryzove rehuliuвання natsionalnoi ekonomiky: teoriia i praktyka : monohrafiia. Irpin : NUDPSU, 350 s.
8. Pryhuza P. D., Pryhuza A. P. (2013). Naukovo-praktychnyi komentar Zakonu Ukrainy «Pro vidnovlennia platospromozhnosti borzhnyka або vyznannia yoho bankrutom» u redaktsii vid 18 sichnia 2013 roku (doktrynalne tлумachennia norm prava neplatospromozhnosti ta statei 1–21). Kherson : Vydavnytstvo «TDS», 304 s.
9. Trut D., Molchanov A. (2017). Dovedeni do kraiu: problemy vidpovidalnosti za dovedennia do bankrutstva v ukrainskykh realiakh. *Yuryst&Zakon*. № 42. Retrieved from: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA010933

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Бутирська І. А. Відповідальність осіб, що контролюють боржника, у справі про банкрутство. *Право України*. 2018. № 6. С. 98–110.
2. Бутирський А. А. Концепція удосконалення законодавства про неспроможність. *Право України*. 2018. № 6. С. 86–97.
3. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
5. Конопля А. Відповідальність за банкрутство: як покарати винних. *Юридична газета online*. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/vidpovidalnist-za-bankrutstvo-yak-pokarati-vinnih.html>.
6. Марушев А. Д. Особливості визначення способів вчинення злочинів з доведення до банкрутства. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право*. 2016. Вип. 22. С. 166–169.
7. Олешко А. А. Антикризове регулювання національної економіки: теорія і практика : монографія. Ірпін : НУДПСУ, 2012. 350 с.
8. Пригуза П. Д., Пригуза А. П. Науково-практичний коментар Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції від 18 січня 2013 року (доктринальне тлумачення норм права неплатоспроможності та статей 1–21). Херсон : Видавництво «ТДС», 2013. 304 с.
9. Трут Д., Молчанов А. Доведені до краю: проблеми відповідальності за доведення до банкрутства в українських реаліях. *Юрист&Закон*. 2017. № 42. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA010933